

Mehmet Esat Paşa'nın Çanakkale Cephesi Şimal Grubu Tahrirat ve Telefon Görüşmeleri (02-20 Temmuz 1915)

Mustafa Bıyıklı*

660

Giriş

Şimal(Kuzey) Grubu Kumandanı Mehmet Esat Paşa(*Bülkat*), Yanya Belediye Başkanlarından Mehmet Emin Efendi'nin oğlu olarak, 18 Ekim 1862 yılında Yanya'da doğdu. Taşkent'ten göç etmiş olan köklü bir ailenin çocuğudur. Büyük babası, Yanya Emlâk-i Senîye Nazırı Vehip Efendi, onun babası, Yanya mütesellimi Mehmet Efendi idi. Esat Paşa, aynı zamanda yine Çanakkale Savaşları'nda fiilen yer alan Mehmet Vehip Paşa(*Kaçı*)'nın abisidir.

Mehmet Esat Paşa, 1890 yılında Erkan-ı Harbiye Mektebi'ni birincilikle bitirdi ve kurmay yüzbaşı oldu. Başarısı üzerine okulda öğretim görevlisi olarak bırakıldı. Aynı yıl Almanya'ya gönderildi. Almanya'da dört yıl staj gördü ve askeri görevlerde bulundu. Buradaki başarısı üzerine Temmuz 1893'de Kıdemli Yüzbaşı olarak İstanbul'a döndü. 5 Kasım 1893'de binbaşı oldu. 1894'de Erkan-ı

Harbiye'de binbaşı olarak görev aldı. 1895'te rütbesi Yarbaylığa yükseltildi. Osmanlı Ordusu'nu düzenlemekle görevli Müşir Vonder Goltz Paşa'nın yardımcılığına atandı.

Osmanlı-Yunan Savaşı çıkınca 18 Nisan 1897'de Yanya Kolordusu Kurmay Başkanlığı'na atandı. Burada Alasonya Ordusu emrinde gösterdiği başarılarından dolayı 31 Ocak 1898'de rütbesi Miralay(*albay*) rütbesine yükseltildi.

1899'da Harbiye Mektebi'nin ders nazırlığına, daha sonra da kurmay başkanlığına atandı. Harbiye Mektebindeki hizmetlerinden dolayı 27 Kasım 1901'de Mirlivalığa (*tuğgeneral*) ve 17 Ocak 1906'da Ferikliğe (*tümgeneral*) yükseltildi. Mustafa Kemal Bey, Enver Bey, Hafız Hakkı Bey, Ali Fuat Bey, Refet Bey, Kazım Bey(*Karabekir*) ve Yakup Şevki Bey onun öğrencileri arasında yer aldı. 15 Temmuz 1907'de Selanik'teki 3. Ordu Kumandan Yardımcılığı'na tayin oldu. Meşrutiyet'ten sonra, rütbelerin tasfiyesi kanunu gereği, rütbesi Mirlivalığa indirildi.

1909'da Goltz Paşa'nın başkanlığında kurulan Askeri Şura üyeliğine atandı. 1910'da Piyade Dairesi Başkanlığı'na sonra da tümen ve İkinci Kolordu Komutanlığı'na Getirildi. 1911'de Gelibolu'da 5. Fırka (*Nizamiye Tümeni*) kumandanı, çok geçmeden de Tekirdağ'da 2. Kolordu ve 12 Temmuz 1911'de İşkodra Müretteb Kuvvetleri Kumandanı oldu.

İtalya'nın savaş ilan etmesi üzerine 16 Eylül 1911'de Yanya Bağımsız Tümen Kumandanı ve 26 Eylül Balkan Savaşı seferberliğinin ilanı üzerine, 10 Ekim 1911'de Bağımsız Yanya Kolordusu kumandanı oldu. Yanya Kalesi'nin 16 Şubat 1912'de düşmesine kadar bütün savaşları kardeşi, kale komutanı Vehip Bey ile beraber fedakârane bir şekilde savundu. Balkan Savaşları'nda 5 Mart

(*) Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi FEF Tarih Bölümü.
(**) Bu makale, e- dergi The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)'de (Volume 6 Issue 2, February 2013, pp. 203-221) e-makale olarak yayımlanmıştır. Yeni Türkiye Çanakkale Özel Sayısı'nda basılı makale olarak yayımlanması amaçlanmıştır.

1913'e kadar Yanya ve civarını üstün düşman kuvvetlerine karşı savunarak büyük bir kahramanlık gösterdi.

8 Mart 1913'de Yunanlılara esir düştü ve 2 Aralık 1913'e kadar Yunanistan'da esir kaldı. 16 Ocak 1913'de Tekirdağ'da 3. Kolordu Kumandanı ve I. Dünya Savaşı'nda Gelibolu Yarımadasında 3. Kolordu ve Arıburnu Kuzey Grubu Kumandanı oldu. Kurmay Yarbay Mustafa Kemal'in 19. Fırkası, bu kolordunun 3. Tümeninden birini oluşturuyordu.

Esat Paşa, burada, cephe sıkıntılarına rağmen, Çanakkale Boğazi'nin kilidi sayılan Conkbayırı'nı düşman kuvvetlerine karşı büyük fedakârlıklara katlanarak savundu. Çanakkale'deki hizmetlerine ödül olarak da 22 Temmuz 1915'de rütbesi tekrar Ferikliğe(Korgeneralliğe) yükseltildi.

Goltz Paşa'nın, Bağdat Komutanlığı'na gitmesi üzerine, Kuzey Grubu Komutanlığı'nı Ali Rıza Paşa'ya devretti ve 3 Kasım'da 1. Ordu Komutanlığı'na atanarak İstanbul'a geldi İstanbul'a üçüncü ziyaretini yapan Alman imparatoru Kayzer 2. Wilhelm'in mihmandarlığı görevinden bulundu. Almanya'nın Doğu ve Batı cephelerini görmek üzere 1917'de Berlin'e gitti ve burada incelemeler yaptı.

Yurda dönünce, 21 Şubat 1918'de Bandırma'da 5. Ordu Kumandanı ve 22 Haziran'da Batum'da 3. Ordu Kumandanı oldu. Daha sonra Askeri Mektepler Umumi Müfettişi ve 2. Ordu Genel Müfettişi oldu. I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan mütareke durumlarını beğenmediğinden dolayı kendi isteği ile 19 Ekim 1919'da emekliye ayrıldı. 1920'de Ali Rıza Paşa'dan sonra hükümeti kuran Hüfusi Salih Paşa kabinesinde 15 gün Bahriye Nazırlığı yaptı. Milli Mücadele'den sonra mübadele işlerinde görev aldı.

Soyadı Kanunundan sonra "Bülkat" soyadını alan Mehmet Esat Paşa, 3 Kasım 1952'de, 90 yaşında İstanbul'da hayatını

kaybetti. Kabri, İstanbul Anadolu yakasında Üsküdar Kadıköy arasında bulunan Karacaahmet mezarlığındadır.

Esat Paşa'nın, Harbiye'de okunmak üzere telif ve tercüme ettiği matematik ve geometri üzerine 4 adet eseri vardır. Ayrıca askerlik hatıralarını detaylı olarak ihtiva eden hatıraları mevcuttur. Bunlardan bir bölümü, "Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları" adıyla yayımlanmıştır. Bu hatıraların orijinaleri, yeğeni Kazım Taşkent'in elinde bulunduğu ve bundan başka, "1912-1913 Balkan Harbi" adlı daktilo halinde bir eseri ve Türk Yunan Harbi'ne dair bir eseri olduğu bilinmektedir.

Çanakkale Savaşları'nda Mehmet Esat Paşa'nın yerine kısaca bakıldığında; 25 Nisan 1915'de İngiliz ve Fransız birliklerinin Seddülbahir Cephesi ve Arıburnu Cephesini açmalarıyla Çanakkale Kara Savaşları başlamış, Haziran ayına kadar süren saldırılar Türk kuvvetleri tarafından püskürtülmüş ve düşmanın geri çekilmesi sağlanmıştı. Bunun üzerine tekrar saldırı kararı alan İtilaf Kuvvetleri'nin Haziran ve Temmuz ayı boyunca Türk mevzilerini sürekli ateş ve bombardıman altında tutmuş ve Gelibolu'daki savunma hattı iki kısma ayrılmıştı.

Bu sırada Esat Paşa, Arıburnu Kuzey Grubu komutanı, kardeşi Vehip Paşa da Güney Grubu Komutanı olarak düşmanın kuvvetli saldırılarına karşı savunma yapmakta idi. Kuzey Grubu komutanı Esat Paşa, Haziran ve Temmuz aylarında İngiliz ve Fransız birliklerinin Arıburnu'na yaptıkları taarruzlar karşısında zor şartlar altında düşmanı karşıladı ve geri püskürttü.

Bundan sonra Ağustos ayında düşman kuvvetleri Conkbayırı denen mevki üzerine harekete geçti ve burayı ele geçirmek için hazırlıklara başladı. 6 Ağustos'ta başlayan düşman taarruzu Conkbayırı'nı korumakla görevli Esat Paşa emrindeki Türk kuvvetleri tarafından karşılandı ve düşman yenilgiye uğratıldı.

Ağustos sonuna kadar devam eden savaşlar sonunda İtilaf Kuvvetleri, mevki yönünden çok önemli olan Conkbayırı'nı ele geçiremedi ve Çanakkale'den geçerek İstanbul'u işgal etme emelleri suya düştü. Esat Paşa, özellikle Conkbayırı savaşlarında büyük kahramanlık gösterdi.

Balkan Savaşları sırasında Yanya'da gösterdiği savunma ve mücadelesi ve Çanakkale Savaşları'nda büyük kahramanlıklar göstermesi ile dünyaca tanınan Esat Paşa, müttefik düşman kuvvetlerinin Çanakkale Boğazı'nı geçerek İstanbul'u işgal etmesini önleyen üç önemli kumandanlardan biri olarak tarihteki yerini aldı.¹

Esat Paşa'nın Çanakkale Cephesi Tahrirat ve Telefon Görüşmeleri (2-20 Temmuz 1915)

Bu makale, Esat Paşa'nın, 2-20 Temmuz 1915 (19 Haziran-7 Temmuz 1331) tarihleri arasında, cepheden Harbiye Nezareti, kumandanlıklar ve fırkalarla yaptığı yazışmaları ve telefon görüşmeleri kayıtlarını ele almaktadır. Kayıtların altında, "Şimal Gurubu Kumandanı" ibaresi yazılmıştır, fakat Esat Paşa'nın adı yazılmamıştır. Söz konusu tarihlerde Şimal Gurubu Kumandanı Esat Paşa olduğundan, bu yazışma ve görüşmelerin ona ait olduğu anlaşılmaktadır.²

Bir koçanın sayfalarına el yazısıyla yazılmış olan bu tahrirat ve telefon görüşmesi kayıtları, Kütahya Belediyesi Mustafa Yeşil Kütüphanesi'nde Nadir Eserler Bölümü'nde Mustafa Yeşil'in özel arşivinde ortaya çıktı. Yazma Eserler Defteri'nde 498 sıra no ile kayıt altına alınan ve içerisinde 42 adet olarak yer alan tahrirat ve telefon görüşmesi kayıtlarının, koçanın asıl sayfalarına kurşun kalem kullanılarak yazıldığı görülmektedir.

Şimal Gurubu Kumandanı Esat Paşa'nın cepheden yazıştığı ve görüşmeler yaptığı kumandanlıklar ise şöyledir: Beşinci Ordu Kumandanlığı, Dokuzuncu, Onal-

tıncı ve Ondokuzuncu fırkaların Anafarta mıntıkası kumandanları, Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı, Harbiye Nezâreti, Beşinci Ordu Menzil Yarma Kumandanlığı, Beşinci ve Ondokuzuncu Fırka Kumandanlıkları, Bahşi Köyünde Havan Bataryası Kumandanlığı, Beşinci Fırka Kumandanlığı, Anafarta Mıntıkası Kumandanlığı, Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı, Ondokuzuncu Fırka Topcu Grubu Kumandanlığı, Ondokuzuncu Fırka Kumandanlığı, Onaltıncı Fırka Kumandanlığı.

Şimal Grubu Kumandanlığında Cephane Durumu: Yetersiz Cephane ile Büyük Savaş

Yazışmalarda, yok denecek derecede yetersiz bir cephane ile silah bakımından güçlü müttefik düşmana karşı büyük ve başarılı bir savaş verilmesinin mevzi boyutu dikkat çekicidir:

Çanakkale Kara Savaşları'nda 2 Temmuz 1915'te, Şimal Grubu Kumandanlığı altında, top cephanesinin ikmali için fırkalarda her gün şiddetle müracaat olmasına rağmen Kolordu'da ancak dört yüz sandık piyade cephanesi kalmış ve hiçbir adet bomba yoktu.³ Bu yüzden cephanesiz kalmamak için düşmanı ara sıra obüs ateşiyle rahatsız etmek şiddetle tavsiye ediliyordu.⁴ 4 Temmuz'da On iki santimetrelik seri ateşli iki obüsün hemen mermileri kullanılamayacak hale gelmişti. Bu toplar için şiddetle tahrip danielerine ihtiyaç duyulmuştur.⁵ Cephane ihtiyacını tedarik etmek için, düşman tarafından atılan mermi parçalarıyla alelhusus pirinç ve bakır

(1) Bkz.: *Esat Paşa'nın Çanakkale Hatıraları*, Haz.: İhsan Ilgar, Nurer Uğurlu, 2. Baskı, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 319-321; İhsan Ilgar, *Çanakkale Savaşları 1915*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara, 1982; Mustafa Biyıklı-Hatice İşıldak Kara, "Çanakkale Savaşları'na Fıilen Katılan Türk Generaller ve Savaşta Faaliyetleri", *Osmanlı'nın Son Kiliti Çanakkale*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2010, s. 130, 142.

(2) Yazışmalardan bazılarının sağ alt köşesinde aynı deftere aynı kalemle den derç edilmiş "Hasan" ibaresi kaydolunmuştur.

(3) *Beşinci Ordu Erkân-ı Harbiyye Riyâset-i Celîlesi'ne, Tahrîrât*, C. 19.4.[1]331(2 Temmuz 1915).

(4) *Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahrîrât*, t.y.

(5) *Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahrîrât*, 21 Haziran 1331(4 Temmuz 1915).

kısımları, erler vasıtasıyla toplattırılarak İstanbul'a gönderilerek yeniden değerlendiriliyordu.⁶ Gün gelmiş Kollar için cephaneye verilemiyordu. Bundan dolayı mevcut cephanenin iyi idare edilmesi ve boş cephaneye sandığı olmadığından fırkada yavaş yavaş tedarik edilmesi talimatı veriliyordu.⁷

Düşmanın büyük hazırlıklarda bulunmalarına karşı, birinci sınıftan bir zırhlıya bir kruvazör ve torpido geçen muhtelif noktaları devamlı ateş altına almış ve kara bataryaları, en ilerideki yerleri şarapnel ateşle oldukça hasara uğratmıştı. Düşmanın bir taarruz yapması ihtimaline karşı en büyük faaliyeti gösterecek olan bölük topçusunun düzenli cephanesi dahi yoktu. Birkaç saatlik şiddetli devam edecek muhtemel bir muharebeden sonra bataryaların ekseriyetinin cephanesi kalmayacağı aşikârdı. Bu sebeple, Beşinci Ordu Kumandanlığı'ndan, Şimâl Gurubu'nun mermi ihtiyacı olan sahra ile atım cebel ve on iki santimetrelik obüsle onbeşlik ve yirmibirlik havanlar için kâfi miktarda merminin ve bin sandık piyade cephanesinin mümkün olan en kısa zamanda Şimâl Grubun'a gönderilmesi isteniyordu.⁸

11 Temmuz'da düşman gemilerinin sahile yaklaşarak serbest ateş etmelerine meydan vermemek için otuz çap uzunluğunda bir adet on iki santimetrelik top, Kabal Tepe'de münasip ve korunaklı bir yere konmak üzere Dokuzuncu Fırka'ya verilmişti. Söz konusu top elli atımıyla tamamen limana gelmişti. Mantel taburunun hayvanlar ve araçlarıyla hemen nakli ve mermisinin hat safhada azlığı sebebiyle hiçbir atımının lüzumsuz olarak kullanılmaması ve silah atışı zaruri görüldüğü zaman dahi diğer bataryalarla yüzölçümü bulduktan sonra birkaç atımla tesirli üretimine gayret edilmesi önemle tavsiye ediliyordu.⁹

Bununla beraber tutuları üzerinde "Kırkağaç Tıpa Fabrikası imalatından, mantel seyyar toplarının milsiz danelerine mahsus çarpışma tıpası" ibaresi bulunan yirmi bir santimetrelik havanların denk danele-

rinde kullanılan tıparı, söz konusu mermilerin içindeki çakıl barutu çıkarılarak top barutuyla karıştırıldıktan sonra doldurularak ateşlenmiş ve hemen tamamen denecek derecede yaralanmış bulunduğu tıparlar iş görmekteydi ancak mermilerin alevlendirme boynu olmadığından çakıl barutu ateşleyecek kadar bir ısı meydana getirememekteydiler.¹⁰

Tecrübe edilmek üzere iki obüs topu 12 Temmuz'da Azmakdere'ye götürülmüştü. Ancak o gün tecrübeden bir netice alınması mümkün değildi. Çünkü her iki obüs topunun mermileri olmadığından, Beşinci Ordu Kumandanlığı'ndan her top için yüzer mermiden iki yüz merminin süratli bir şekilde gönderilmesi¹¹ ve yine aynı şekilde onbeş santimetrelik Şişhaneli havanlar, düşmana büyük hasarlar vermekte idi. Ancak mevcutları İstanbul'da bulunan söz konusu topların mermilerine şiddetle ihtiyaç vardı ve mümkün olan en hızlı şekilde getirilmesi ve Şimal Grubuna verilmesi istenmekteydi.¹²

Fırkaya mensup sahra ve cebel toplarının cephaneye ihtiyacı daima artmaktaydı. Bilhassa iki adet Şinayder sahra bataryasından başka, diğer bataryalarda tahrip danesi yok gibiydi. Düşman siperlerine karşı tek etkili olabilecek olan söz konusu mermiden çok miktarda ve hızlı bir şekilde Şimal Grubuna verilmesi Beşinci Ordu Kumandanlığı'ndan 13 Temmuz'da tekrar tekrar arz ve istirham edilmekteydi.¹³

15 Temmuz'a gelindiğinde düşmanın bombardımanı Türk kıtalarını yaralamaktaydı. Bu bombardıman karşısında fırkalarda bomba yetersizdi. Aynı şekilde karşılık ver-

(6) Dokuzuncu, Onaltıncı ve Ondokuzuncu fırkaların Anafarta muntikası kumandanlarına, Telefon, 21 Haziran 1331(4Temmuz 1915).

(7) Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı'na, Telefon, C. 20.4.331, Tahrîrât, 913 ve 914, 21 Haziran 1331(4Temmuz 1915).

(8) Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahrîrât, t.y.

(9) Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı'na, Şifre, 28 Haziran 1915 (11Temmuz 1915).

(10) Harbiye Nezâret-i Celilesi'ne, Şifre, C. 23/24-4-331 (11Temmuz 1915), Şifre(Bu şifrenin altında, diğer tarih seyirinin aksine, 24 Haziran 1334 tarihi -sehven olabilir- ve "Üçüncü Kolordu Kumandanı" ibaresi yer almaktadır).

(11) Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, 12 Temmuz 1915.

(12) Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahrîrât, 12 Temmuz 1915.

(13) Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Şifre, 13 Temmuz 1915.

mek üzere bomba atabilmek için her iki fırka üçer yüz bomba talep etmekteydi. Bu ihtiyacı karşılamak için ilk etapta hızlı bir şekilde Beşinci Ordu'dan beş bin bomba gönderilmesi isteniyordu.¹⁴ Aynı gün Akbaş'da Menzil Yarma Kumandanlığı'ndan teslim edilmek üzere, Beşinci Topçu Alayı için bir sandıkta üç adet Şinayder hava baskı tulumbası gelmişti.¹⁵

16 Temmuz'da Kıtalara vermek üzere fırkada bomba kalmamıştı. Beşinci Ordu Kumandanlığı taafından verilmesi istirham olunan beş bin bombanın hemen aldırılmak üzere verilmesi emrinin icap edenlere tebliği isteniyordu.¹⁶ Özellikle topçu cephanesinin idareli kullanılması gittikçe önem kazanmaktaydı. Kolların cephanesini ikmal için durum müsait değildi. Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı'nın elindeki cephanenin iyi idare edilmesi ve muhafazası gerekiyordu. Çünkü düşmanın çıkış ve saldırısının püskürtülmesi için beklemek ve gözlemek gerekiyordu. Yine aynı şekilde sahilden uzak geçen ve çıkış teşebbüsünde bulunmayan düşman gemilerine karşı cephane harcanmasından önemle kaçınılması ve ancak düşmanın saldırısı hâlinde Palamutluk'ta bulunan bataryanın Onaltıncı Topçu Alayı'yla haberleşerek taarruz kıtalarının patlama ateşine alınması, dikkatli ve zamanlı ateş açmanın temini gerekiyordu.¹⁷

Bu günlerde, Şimâl Grubu'na dört adet sahra seri ateşli on buçuk santimetrelük obüs topu verilmişti. Düşman gerilerine sınırın üstünde etki yapmakta olan söz konusu toplar için tahrip danesi sıralı tıpalı şarapnel gerekiyordu. Beşinci Ordu Kumandanlığı'ndan, 17 Temmuz günü bu şarapnelin mümkün olan en hızlı şekilde gönderilmesi talep edilmekteydi.¹⁸

17 Temmuz günü Ağilderesi'nde bulunan cebel bataryasının cephane mevcudu sınırın altında azalmaktaydı. Bu sebeple mecbur haller olmadıkça boş yere düşmanın gerilerinde görülen tek tük askerlere karşı cephane harcanmasından önemle kaçınılması ve batarya mevcudunun bin beş yüz atımdan

aşağı bir dereceye indirilmemesi üzerinde önemle duruluyordu.¹⁹

Mehmet Esat Paşa'nın başında bulunduğu Şimal Grubu Kumandanlığı'nın, Onaltıncı Fırka Kumandanlığı'yla yaptığı 19 Temmuz 1915 tarihli telefon görüşmesindeki şu ifadeler çok dikkat çekicidir: "Fırkaya mensup topçu bataryalarının cephane mevcudiyetinin sınırın altında azaldığı görülmüştür. Düşmanın ciddi bir hareketi görülmedikçe cephane sarfi katiyen caiz olmayıp bilhassa siperleri tahrip maksadıyla cephane sarfindan kaçınılması ve her atılan atımdan bir semere arttırmaya çalışılması çok gereklidir ve her bir batarya için cephane mevcudunun en az bin atım olmak üzere muhafazasına ve düşmanın ciddi bir taarruzuna karşı veya tarafımızdan icra edilecek bir taarruzda kazanılacak başarının temini maksadına harcanmak üzere iyi idare ve muhafaza edilmesi çok önemle tebliğ ve talep olunur".²⁰

Yazışmalardan anlaşıldığı üzere savaş esnasında cephelerde sözü geçen topların cins ve neveleri şunlardır: Gerek Bulgar Harbi esnasında, gerek bu muharebenin başlangıcından beri çok kullanımından yivleri aşınmış ve hemen kullanılamaz bir hâle gelmiş toplar, onbeşlik ve yirmibirlik havan topları, on iki santimetrelük seri ateşli obüsler, sahra topları, Şinâyder sahrâ topları, cebel topu, sahte toplar ve toplar için şiddetle ihtiyaç duyulan tahrib dâneleri, akıllı tahrib dâneleri.

Namlu uzunluğu/namlu çapı oranı 20'den küçük silahlar havan, 20 ile 30 arası olanlar obüs, 30'dan büyük olanlar top olarak adlandırılmaktaydı. Havanlar, tek barut hakkı kullanırken obüs ve toplar farklı barut hakları kullanmakta, obüslerde 45 dereceden

(14) *Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Şifre*, 15 Temmuz 1915.

(15) *Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Telefon*, 15 Temmuz 1915.

(16) *Beşinci Ordu Kumandanlığı'na Telefon*, 16 Temmuz 1915. (Bu yazışmanın altında "Şimâl Grubu Kumandanı nâmına Erkân-ı Harbiyye Reisi" ibaresi yer almaktadır).

(17) *Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı'na, Şifre*, 16 Temmuz 1915.

(18) *Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahriât*, 17 Temmuz 1915. (Bu yazışmanın altında "Hasan" ibaresi yer almaktadır: Topçu Kumandanı Kâim-i Makâm Hasan).

(19) *Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Telefon*, 17 Temmuz 1915.

(20) *Onaltıncı Fırka Kumandanlığı'na, Telefon*, 19 Temmuz 1915.

büyük açılarda farklı barut miktarlarıyla yapılan atışlar, aynı noktaya düşürülebilmekteyken, toplarda bu mümkün olmamaktaydı.

Sonuç

Mehmet Esat Paşa'nın yazışmalarının yansıttığı bu bilgiler ve veriler, Çanakkale Kara Savaşları'nda Mehmetçiğin cepheler ve mevzilerdeki atmosferi, Türk askeri fırkalarının cephane durumu, kullandığı top, top mermisi miktarı ve ihtiyacı, özellikle ellerindeki topların mahiyeti, cephede çekilen cephane sıkıntısı ve düşmanın yoğun ateşi karşısında eldeki cephanenin, özellikle top mermilerinin ne derece tasarruflu kullanılması gerektiği hakkında ve aynı zamanda Çanakkale Savaşları sırasında Mehmetçiğin yaşadığı zor durumun anlaşılması, ve Çanakkale cephe ve mevzi savaşlarının daha iyi anlaşılması hakkında verdiği bilgiler yanında Mehmet Esat Paşa'nın Çanakkale Kara Savaşları'ndaki rolünün daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

Esat Paşa'nın Çanakkale Hatıraları, Haz.: İhsan Ilgar, Nurer Uğurlu, 2. Baskı, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2004.

Bıyıklı, Mustafa - Işıldak Kara, Hatice, "Çanakkale Savaşları'na Fiilen Katılan Türk Generaller ve Savaşta Faaliyetleri", *Osmanlı'nın Son Kilidi Çanakkale*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2010, s. 130, 142.

Esat Paşa'nın Çanakkale Cephesi Yazışmaları, Hazırlayan: Mustafa Bıyıklı, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2011.

İlgar, İhsan, *Çanakkale Savaşları 1915*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara, 1982.

Beşinci Ordu Erkân-ı Harbiyye Riyâset-i Celîlesi'ne, Tahrîrât, C. 19.4.[1]331(2 Temmuz 1915).

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahrîrât, t.y.

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahrîrât, 21 Haziran 1331(4 Temmuz 1915).

Dokuzuncu, Onaltıncı ve Ondokuzuncu fırkaların Anafarta muntıkası kumandanlarına, Telefon, 21 Haziran 1331(4Temmuz 1915)..

Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı'na, Telefon, C. 20.4.331, Tahrîrât, 913 ve 914, 21 Haziran 1331(4Temmuz 1915).

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahrîrât, t.y.

Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı'na, Şifre, 28 Haziran 1915 (11Temmuz 1915).

Harbiye Nezâret-i Celîlesi'ne, Şifre, C. 23/24-4-331 (11Temmuz 1915).

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, 12 Temmuz 1915.

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahrîrât, 12 Temmuz 1915.

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Şifre, 13 Temmuz 1915.

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Şifre, 15 Temmuz 1915.

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Telefon, 15 Temmuz 1915.

Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı'na, Şifre, 16 Temmuz 1915.

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na Telefon, 16 Temmuz 1915.

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Tahrîrât, 17 Temmuz 1915.

Beşinci Ordu Kumandanlığı'na, Telefon, 17 Temmuz 1915.

Onaltıncı Fırka Kumandanlığı'na, Telefon, 19 Temmuz 1915.

Ekler

Defter ve Yazışmalardan örnekler:

